

הריגת עובר

לבאר שהריגת עובר מפורש בגמרא שהוא
שפיכת דמים וכן דעת כל הראשונים, ולא
הותר רק במקום פיקוח נפש, והמתירים
להרוג עובר חולה בתסמונת דאון וכיו"ב
אין להם על מזה לסמוך

יצא לראשונה בשנת תשנ"ט,
ובעת במהדורא מפוארת ע"י

מכון בריתי יצחק

להוצאת כתבי מורנו הרב יצחק ברנד שליט"א

הרב יצחק ברנד
itbrand514@gmail.com

<https://ry-brand.com>

ספר הריגת עובר
מהדורא חדשה
שנת תשע"ה

מכתב מאת ד"ר אלי שוסהיים נ"י

ט"ז חשון תשס"ט

לכבוד הרב יצחק ברנד שליט"א

עמנואל

כבוד הרב

קיבלתי לידי את חיבורו בשם "הריגת עובר", ונהניתי מאד לקרוא את הדברים החשובים הללו. אין לי אלא להביע את הערכתי והוקרתי לכבודו על הקובץ הנפלא, ויהי רצון שיסייע הדבר להיאבק במגיפת ההפלות, ושעם ישראל יזכה שיצטרפו אליו נפשות נוספות.

לצערי הרב ישנם לא מעט רבנים המיתרנים בכל הקשור להפלות, גם במקום שאין מדובר בפיקוח נפש. אין כל ספק שקובץ חשוב זה יסייע להציג את הנושא באור האמיתי, ולהבהיר שהריגת עובר הינה "רצח" לכל דבר וענין.

ברצוני להציע לכבודו לפנות לרבנות הראשית לישראל (לרבנים הראשיים) שיפיצו את הקובץ הזה בקרב כל רבני ישראל די בכל אתר ואתר. אין כל ספק שאם הדברים החשובים הללו יגיעו לידי כל רבני ישראל, יסייע הדבר מאד למניעת הפלות.

ניתן להסתייע בעניין גם בכבוד הרה"ג ר' יהודה דרעי שליט"א, הרב הראשי לבאר שבע, שהוא יו"ר ועדה מיוחדת ברבנות הראשית לנושא המאבק בהפלות.

בכבוד רב

דר. אלי י. שוסהיים

יו"ר אגודת אפרת

מפתח

- (סימן א) מקור לאיסור רציחת עובר (א)
(סימן ב) דעת כמה אחרונים בענין זה (יא)
(סימן ג) בענין הריגת עובר לאשת איש שזינתה (טו)
(סימן ד) לשון מטעה בתוס' (יז)
(סימן ה) קושיה מדין הריגת עובר כשיוצאה ליהרג .. (יח)
(סימן ו) בענין פחות מארבעים יום (כ)
(סימן ז) ויתנכלו אותו להמיתו (בענין הורג בגרמא או מסוה גרמא) (כא)
(סימן ח) סיכום הלכה (כד)
(סימן ט) לסיום (כה)
(סימן י) הכר נא למי החותמת (לא)
(סימן יא) דברי הזוהר הקדוש על העונשים החמורים על גרם הריגת עוברים, והגאולה בא בזמן שלא הורגין עוברים אף שהדבר כרוך במסירות נפש (לב)
(סימן יב) השכר הגדול למציל עוברים (לד)

הריגת עובר

(א) מקור לאיסור רציחת עובר

בפנים האדם דהיינו חנק, ולא קיי"ל כוותיה, אלא בסייף. (עי' ברמב"ם (ס) הל' י"ד) ובכ"מ (סס), מכח הגמ' (נז ע"ה), וכן סתם הגמ' (נז ע"ה) בסייף, וכן רנב"י ס"ל כך, וכן (דף ע"ה ע"ב) דתנא דבי מנשה ס"ל כר"ש דחנק חמור ואנן קיי"ל כרבנן דסייף חמור, ע"ש. ואפשר להוסיף דסתמא דגמ' (ע"ה ע"ב) קאמר שם עכו"ם בסייף, ורק אח"כ קאמרינן דר"ש ס"ל כתנא דבי מנשה, אלמא שסתמא פשוט בגמ' שב"נ בסייף ולא קיי"ל כתנא דבי מנשה).

(ב) ואיתא שם שזה נאמר בבני נח, וקיי"ל ליכא מידי דלישראל מותר ולבני נח אסור (סנהדרין נז ע"ה), וביאור הענין כתב רש"י (סס ד"ה ל"ה ול"ה ז"ל) "ליכא מידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, שכשיצאו מכלל בני נח להתקדש יצאו ולא להקל עליהם".

(א) המקור שאסור להרוג עובר בגמ' סנהדרין (נז ע"ב): "משום רבי ישמעאל אמרו אף על העופרים, מנהגי מילי אמר רב יהודה דאמר קרא (בראשית ט) שופך דם האדם באדם דמו ישפך, איזה אדם שהוא באדם הוי אומר זה עובר שבמעזי אמו". וכ"כ הרמב"ם (הל' מלכים פ"ט הל' ד'): "בן נח שהרג נפש אפילו עובר במעזי אמו נהרג עליו, וכן אם הרג טריפה או שכפתו ונתנו לפני הארי או שהניחו ברעב עד שמת הואיל והמית מ"מ נהרג, וכן אם הרג רודף שיכול להצילו באחד מאבריו נהרג עליו מה שאין כן בישראל".

וע"ש בכסף משנה ההכרח שהרמב"ם פסק כרבי ישמעאל ולא כת"ק, משום שהת"ק הוא דעת תנא דבי מנשה דמיתת בן נח בחנק, שדרש הפסוק באדם שקאי אסיפא דקרא, דהיינו שיהרגו ע"י ששופכים הדם

ולכן כתבו תוס' (פס ד"ה ליכא מדעס) דלהרוג עופר אסור מן התורה, וכן תוס' חולין (נג ע"א ד"ה אהח), והכלל הזה בודאי להלכה, דאיתא כמה פעמים בגמ', עי' גם סנהדרין (נח ע"ב) לענין לבא על אשתו שלא כדרכה, וכן חולין (נג ע"א) לענין אכילת בני מעיים, ואף רב אחא בר יעקב החולק שם, הוא מטעם דאיכא סברה כמו שאמר שם רב פפא, וכ"כ רש"י (חולין קכא ע"ב ד"ה אחד עתי"ס) דזה הסיבה למה מותר להאכיל לגוים מבשר שנחתך כשהיא מפרכסת, וכ"כ הרשב"א שהובא בכסף משנה (הל' מלכים פ"ט הל' יג) שבשר שנתלש מבהמה כשהיא מפרכסת, אם נשחטה כהוגן והיא בהמה טהורה מותר לתת לגוי, ואם בהמה טמאה אסור לתת לגוי, והכל משום מי איכא מידי. וכך פסקו הרי"ף והרא"ש (חולין נג), וכ"פ בשאלתות דר' אחאי (ס"פ נח), וכך פסקו הש"ך והט"ז (י"ד ס"ס כ"ז) בשם הטור לדינא, וכך קי"ל לדינא הלכה ולמעשה בלי שום פיקפוק.

וכן הוא בחידושי הר"ן (סנהדרין ח ע"א ד"ה

סתיי צבתי, ונח ע"ב ד"ה מי איכא מידי).

ואף שיטת הרמב"ם (הל' מלכים טז) דמחלק בין גוי לישראל שלגוי אסור, היינו משום שהוא ס"ל שכאן דאיכא טעמה דלישראל שייך שחיטה ולגוי לא, לא אמרינן ליכא מידי, כדעת רב אחא

בר יעקב ורב פפא בגמרא, וכמש"כ הלח"מ שם, וכך ביאר הפרי תואר [האור החיים הקדוש (ס"י כ"ו)] דברי הרמב"ם, אבל בעלמא בודאי אמרינן. ויש למהרש"ל מהלך אחר ברמב"ם הובא בש"ך (סז), וכן למהר"ם שיף (חולין נג), אבל זה פשוט שם דלכו"ע יש הכלל דליכא מידי.

וכן מבואר ברמב"ם (פ"ט מלכים הל' ז) לענין לבא על אשת חבירו שלא כדרכו בבני נח, שפסק כביאור הגמרא (סנהדרין נח ע"ב) ע"פ היסוד דליכא מידי.

ומבואר בכל מקום שסברא של ליכא מידי הוא סברא דאוריתא, שהרי מתירין איסור תורה של אבר מן החי בגלל סברה זו, וכן מבואר בסוגיה דסנהדרין (נג ע"א) ושאר מקומות.

(ג) וכן החת"ס (צחדושי טז) כתב לתרץ את הרמב"ם שס"ל שלענין בשר שחתכו מן המפרכסת קי"ל דבשר נחירה הותר במדבר כדעת ר"ע (חולין י"ז) וממילא גם לישראל לא הותר אז בשר שנחתך ואצל הגוי נשאר הדין כמו אצל ישראל במדבר, אולם לענין רציחת עופרים כתב שם מפורש וברור שאין שום הבדל מגוי לישראל כלפי חומר האיסור, רק כלפי חיוב מיתה א"א להרוג ישראל משום עופר משא"כ גוי שחיו אינן חשובים אפשר להרוג על

וא"כ לעשות מקור מן החת"ס הזה הוא בטל ומבוטל.

(ד) וכן איתא שם (סנהדרין נ"ג ע"ה) ג"כ שכל דבר שנאמרה לבני נח ולא נשנית, לישראל נאמרה ולא לבני נח, ואמרינן שם, שלא מצאנו דבר כזה רק לענין גיד הנשה אליבא דרבי יהודה, והגמ' מוצא עוד שני דברים כאלה שנכתבו בב"נ ולא בישראל ובגלל זה לישראל נאמרה ולא לב"נ, דהיינו מילה ופרו ורבו, וזה המשך הפסוק של הריגת עוֹבֵר שנאמר ואתם פרו ורבו, אבל יותר מזה אין עוד, אלמא ששאר דברים שנאמרה לב"נ נשנו גם בישראל, וא"כ ע"כ לענין רציחת עוֹבֵר יש פסוק שנאמרה גם בישראל. ועוד הרי אמרינן בגמ' יבמות (ס"ג ע"ב) כל מי שאינו עוסק בפרו ורבו כאילו ממעט את הדמות, שנאמר "כי בצלם א-להים עשה את האדם, ואתם פרו ורבו", והרי הפסוק של פרו ורבו אמרינן בסנהדרין (נ"ג ע"ה) שזה רק כלפי ישראל, ואם אתה אומר שהפסוק של כי בצלם א-להים עשה את האדם רק בבני נח א"כ איך תפרש את המדרש הזה, אלא ודאי שהפסוק "כי בצלם א-להים עשה את האדם" מדבר גם בישראל.

ויש לעיין איפה נאמרה לישראל.

ונראה שהכל כלול בפסוק "לא תרצח", שזה כולל כל

כל דבר, וגם כלפי בשר שנחתך מן המפרכסת כתב שם שרובם ככולם של הראשונים חולקים על הרמב"ם.

ובתשו' חת"ס (ס"י י"ט) שהובא בפ"ת (ס"י ס"ג) כתב דלהרמב"ם ליכא הכלל דליכא מידי, ועל זה סמכו להתיר רציחת עוֹבֵר, אבל החת"ס הוא בעצמו מקודם כתב זה רק כלפי בשר שנחתך מן המפרכסת, אבל לגבי רציחת עוֹבֵר הרי כתב מפורש שישראל הוא אותו איסור כמו גוי, וכ"כ מפורש בחידושים שניים (דף ל"ג) שאין עוד מקום ששייך למעשה חילוק להקל בישראל יותר מגוי. רק בתשו' (ס"י י"ט) הביא פילפול ארוך לא להלכה שהרמב"ם לא ס"ל הכלל, אבל לא מדבר כלל על הריגת עוֹבֵר. ובציץ אילעזר (ת"ע ס"י ז"ה) הביא דברי החת"ס להקל רציחת עוֹבֵר ואין כאן מילים לומר גודל הקילקול בפסק זה, שהרי החת"ס כתב מפורש שיש בו איסור רציחה. (הפילפול שם לומר שגוי אסור לאכול בצים, או בצים מעוף טמא, כל הרוואה שם הוא רחוק מאוד והוא בעצמו כתב שלא מסתדר לו ואכמ"ל).

וכן עי' לקמן (ל"ח י"ב) שהרמב"ם בודאי ס"ל שישראל אסור להרוג עוֹבֵר מן התורה ולא הותר רק מדין רודף

הדברים שנאמר בבני נח, ולא רק אלו שחייבים מיתה בישראל, ותדע לך שהרי לא תגנוב מפרשין לענין גניבת נפש, דחייבים מיתה על זה, (סנהדרין פו ע"ה) והרי חיוב מיתה הוא רק כשאח"כ מכרו, ועל גניבה לבד אינו חייב מיתה אולם מבואר בגמ' שהלאו של לא תגנוב עובר אף על הגניבה לבד, שהרי איסור מכירה למדים מפסוק אחר לא תמכרו ממכרת עבד (ספ).

ואף שהגמ' דורשת לא תגנוב על גניבת אדם ולא גניבת ממון דומיא דלא תרצח ולא תנאף, אין צריך להיות שבכל הענינים חייבים מיתה, רק דאיירינן בדבר שבשורש הענין חייב מיתה, אף שבמקרה זה ממש אינו חייב מיתה. שוב שמעתי שכך ביאר בחידושי מהר"ץ חיות (וע"ע בלחות ט).

(ה) וראיתי שמביאים ספרי (דברים פ"ה ר"ה, פיסקא עו ד"ה ולא) על הפסוק (יב כג) "ולא תאכל הנפש עם הבשר", שלא ס"ל סברת הגמ' ליכא מידי דגוי אסור ולישראל שרי, והספרי הביא ראייה מיפת תואר ולא ס"ל תירוץ הגמ', וזה כדעת ר"א א"ר חנינא (סנהדרין נח ע"ב) דלית ליה סברא דליכא מידי. מ"מ אין זה סברה לומר שבגלל זה לא יהא שפיכת דמים לעובר בישראל, שהרי מבואר בגמ' שיש עוד פסוק בישראל להרוג

עובר, כיון שלא מצאו עוד דברים שנכתבו בבני נח ולא בישראל. ועוד הרי הגמ' מחפשת קושיות שיש דברים שנאסרו בגוי ולא בישראל ומוצאת יפת תואר ופחות משה פרוטה, ומתרצת זה, ורואים מן הגמ' שרצונה להתקיף המאמר ומתרצת הכל, וא"כ ס"ל לגמ' שאפילו בתור קושיה אין עוד יותר דברים, וא"כ הריגת עובר אפילו בתור קושיה אין מה להקשות כיון שזה בודאי נאסרה בישראל. וא"כ אף להספרי יש איסור תורה להרוג עובר וממילא אף אם נאמר שהרמב"ם פסק כהספרי נגד הגמרא [כמ"ש המשך חכמה (ראה יב כג)], מ"מ אסור מן התורה הריגת עובר. אולם כתבנו זה לרווחא דמילתא, כי בלא"ה אין לדחות גמ' מכח ספרי, וא"א לפרש הרמב"ם בצורה כזו אלא היותר נראה כדעת הלח"מ והפר"ת, שפסק כרב אחא בר יעקב ורב פפא דאם איכא סברה לא אמרינן מי איכא מידי, או כשאר מפרשים שמתרצים את הרמב"ם באופן שאינו חולק על הכלל הזה.

(ו) ויש להוסיף ראייה שכל מה שנאמר בפרשת נח בפרטי דינים לבני נח, שייך גם לגבי ישראל, שהרי אסור לאבד עצמו לדעת, וזה חמור מאוד, שאין מתעסקין עמו בכל דבר (יו"ד ס"ז ש"מ), ולכאורה קשה, איך מצאנו בתורה

(ז) וכן מבואר באריכות בדברי הרמב"ם (פ"ג מהל' רוצח הל' ב'), שכל הנאמר בפרשת נח, מתיחס גם לישראל לענין האיסור, ורק לענין חיוב מיתה משתנה, וז"ל: "אבל השוכר הורג להרוג את חברו או ששלח עבדיו והרגוהו, או שכפתו והניחו לפני הארי וכיוצא והרגתהו חיה וכן ההורג את עצמו, כל אחד מהם שופך דמים הוא ועון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים ואין בהם מיתת ב"ד.

"ומנין שכן הוא הדין, שנאמר שופך דם האדם באדם דמו ישפך, זה ההורג בעצמו שלא ע"י שליח, את דמכם לנפשותיכם אדרוש, זה הורג עצמו, מיד כל חיה אדרשנו, זה המוסר חברו לפני חיה לטרפו, מיד האדם מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם זה השוכר אחרים להרוג את חברו, ובפירוש נאמר בשלשתן לשון דרישה הרי דינו מסור לשמים" (מקור הרמב"ם במדרש רבה הל' ט).

(ח) אולם מה שלמדים מבני נח, זה רק על האיסור, אבל על העונשים אין למדים, שהרי בן נח נהרג בעד אחד ובדיין אחד והכל למדים מן הפסוקים שם (סנהדרין מ ט"ז, ועיי' צ"ח שם) וזה כתוב בתורה שבישראל יש דינים אחרים, ולכן גם בעופר שאף שכן נח נהרג, מ"מ בישראל יש מיעוט שאינו נהרג על

שאסור לישראל לאבד עצמו לדעת, הרי זה נאמר רק בפרשת נח (בראשית ט) "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש", והראשונים מביאים ממדרש רבה (צ"ח פל"ד לוח יג יט), וילקוט סא) אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש להביא החונק את עצמו, יכול כשאול מלך ישראל, ת"ל אך. [עיי' רמב"ן (תורת האדם עמ' פ"ד), ורא"ש (מועד קטן ס' ז"ד), הובא בב"י (ס' שם"ה)]. ולכאורה קשה הרי פסוק זה נאמר לגבי בני נח, ולא לגבי ישראל, אלא בודאי שנכלל בלא תרצח, ולא האריכה התורה כאן בפרטים רק סמכה על פרטי דינים שנאמרה לבני נח, וזה נקרא שחזרה תורה לכתוב גם לישראל, אף שנכתב רק בכללות ולא בפרטות, וא"כ ה"ה הריגת עופר שנאמרה לבני נח, נכלל בלאו דלא תרצח.

וכן בגמ' (סנהדרין דף עב ט"ז) דרשינן מן הפסוק הנ"ל שופך דם האדם באדם דמו ישפך, שרודף ניתן להצילו בנפשו, ומפורש בגמ' דאיירי בישראל, וא"כ רואים שכל מה שנאמר בפרשה קאי ג"כ על ישראל. וכן מפורש במכילתא על הפסוק לא תרצח: "למה נאמר, לפי שנאמר שופך דם האדם עונש שמענו אזהרה לא שמענו ת"ל לא תרצח". וכן הוא בהמשך המכילתא שם

בצלם חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם, שנא' כי בצלם א-להים עשה את האדם, חביבים ישראל שנקראו בנים למקום וכו', וא"כ רואים שישראל יש לו עוד מעלה יותר מגוי ובודאי שנברא בצלם א-להים, וא"כ כיון שלמדים שהאדם היינו עוֹבֵר גוי, שגם הוא נברא בצלם א-להים, וא"כ בודאי כלול בכ"ש עוֹבֵר ישראל. ורק לענין להרוג את הרוצח, בזה אמרין שלא הורגין את ישראל, ולא משום שהחטא הוא פחות, רק משום שגם הרוצח נברא בצלם א-להים, וישראל הוא יותר חשוב, ולא הורגין אותו כשהרג רק עוֹבֵר, אבל בודאי שיש כאן חומר חטא של שפיכת דמים שהוא הרג בריאה שנברא בצלם א-להים, ורק במקום פיקוח נפש מותר.

[וא"כ אפילו לדעת ר"א א"ר חנינא (סנהדרין ט ע"ג) דלית ליה ליכא מידי וכו' (לא קי"ל כוותיה כדאיתא בגמרא שם), וכן לר"ל דס"ל חצי שיעור מותר מן התורה ולית ליה הכלל דליכא מידי כמש"כ תוס' (חולין לג ע"ה), מ"מ במקום שהתורה כתבה הטעם שזה יחייב את האדם, בודאי גם ישראל מצווה על זה. וכן מבואר במכילתא (ספוקא בלחא ו ספוקא בסיון ט).]

(י) וכן מבואר בפסוק לענין שחוטי חוץ (ויקרא יז ד): "ואל פתח אוהל מועד לא

הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה' דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מקרב עמו", ועכשיו אילו היית אומר שישראל אינו מצווה על

העוֹבֵר, מן הפסוק (שמות כא כג) "ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש", היינו שאם האשה מתה חייב מיתה ואינו משלם דמי ולדות דקם ליה מדרכה מיניה, אבל אם לא מתה האשה רק הולד משלם דמי ולדות, אלמא ההורג עוֹבֵר פטור ממיתה (כ"כ בבב"ט (ח"מ סי' תכ"ב ס"ק ג'), ברמב"ן (בתורת האדם שער הסכנס מזהירות שוטטועל דף כט), וכ"כ ביד רמה (סנהדרין ט ע"ג).

(ט) ועוד יש ראייה ברורה שהפסוק קאי ג"כ על ישראל, שהרי התורה כתבה (בראשית ט ו) "שופך דם האדם באדם דמו ישפך, כי בצלם א-להים עשה את האדם", הנה התורה באה להסביר כאן סיבת איסור הריגת עוֹבֵר, שזה לא גזירת הכתוב, אלא משום שהעוֹבֵר הוא חשוב מאוד שנברא בצלם א-להים, וזה כבר סברא שאסור לפגוע בו. וכיון שיש כאן נתינת טעם על חומר איסור שפיכת דמים של עוֹבֵר, בודאי גם הישראל מצווה על זה, שאילו ישראל גם אחרי שגילתה התורה על חשיבת העוֹבֵר שנברא בצלם א-להים, עדיין אינו מצווה על זה מסברה, למה זה יחייב את הגוי מסברה.

ואם זה אפילו על עוֹבֵר גוי, כ"ש על עוֹבֵר ישראל, שבודאי שלא רק גוי נקרא צלם א-להים דכ"ש ישראל, ועי' אבות (ג ד) "חביב אדם שנברא

מחתכין את הולד ומוציאין אותו אברים אברים מפני שחייה קודמין לחייו, יצא רובו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש" (הספלה הוצא בגמ' סנהדרין ע"ב ע"ג).

ולמדים מכאן שכל ההיתר להרוג העובר הוא משום שיש סכנה להאם וחייה קודמין מפני שהיא כבר נפש גמור והעובר לא, אבל בלי זה אסור, משום שגם העובר יש לו חיים ואסור להורגו.

וכן הרמב"ם התיר להרוג עובר להצלת האם רק משום רודף (פ"א מהל' רחל' כ"ו ט) וז"ל: "לפיכך הורו חכמים שהעובר שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במעיה בין בסם בין ביד מפני שהוא רודף אחריה להורגה". ובביאור הגר"א (ח"מ סי' תכ"ב ס"ק י"ג) כתב מקור לזה מן המשנה (סוף פ"ז דהכלות) שכתוב שם הטעם שמותר לחתוך העובר משום שחייה קודמת לחייו. וגם רש"י (סנהדרין ע"ב ע"ג ד"ה י"א דהש"י) שכתב בלי דין רודף, מ"מ התיר רק משום סכנת האם, שכתב וניתן להורגו ולהציל את אמו, ומבואר שרק משום פיקוח נפש התיר, וכ"כ תוס' (ס"ט ע"ג ד"ה ליכא), כדי להציל את אמו. ובאמת מן המשנה דאהלות שחייה קודמת לחייו לכאורה אין להכריע אם ההיתר הוא מדין רודף או בלי רודף, אבל מה שכן ברור מן המשנה

איסור שנקרא שפיכת דמים, ורק במקום שבאמת חייב מיתה מצווה על זה, אבל בדבר שאינו חייב מיתה כגון עובר, אף שהתורה קורא זה שפיכת דמים, מ"מ אצל ישראל לא נחשב כחטא שפיכת דמים, א"כ אין מקום לאיים לישראל על חומר חטא של שחוטי חוץ שזה נחשב כשופך דם, הרי ישראל לא איכפת ליה משפיכת דמים כל זמן שאינו חייב מיתה על זה, והרי שחוטי חוץ אינו חייב מיתה, וא"כ מה נוגע זה לישראל להסביר לו שזה נחשב כשפיכת דמים. אלא ודאי שזה פשוט שדבר שהוא שפיכת דמים, ישראל מצווה בסברה על זה, וכל אדם נרתע מזה, ולא מחמת שחייב מיתה על זה רק מחמת חומר החטא, ומש"ה מבינים שהתורה מרתיע את ישראל על שחוטי חוץ שזה נחשב כמו שפיכת דמים, שאף שזה בהמה מ"מ כיון שנקרא שם שמים עליה, מחוייבים להקריבו במקום שזה מתגלה כבוד שמים באמיתיותו ולא במקום אחר, ובל"ז נחשב לשפיכת דמים. וא"כ אפשר להשיג מזה שגם עובר שנברא בצלם א-להים, ונקרא שם שמים עליה, והתורה קורא לההורג בשם שופך דמים, בודאי גם הישראל מצווה על זה כחומר שופך דמים אף שאינו חייב מיתה.

(יא) וכן מבואר במשנה (סוף פרק ז דהכלות): "האשה שהיא מקשה לילד

שההיתר הוא רק משום פ"נ של האם. אולם בגליון החזו"א (על חידושי ר"ח הלוי) הכריע שא"צ דין רודף, ומספיק פ"נ של אמו. ע"ש שלא נתן שום אפשרות לתרץ את הרמב"ם.

ומה שכתב שם רש"י דלאו נפש היא, היינו שאין כאן נפש גמור וחומר של אין דוחין נפש מפני נפש שזה לאו נפש הוא, ואינו בחומר של יהרג ואל יעבור, אבל מ"מ מקצת נפש הוא, והוא בחומר לא תרצח בדרגא של שאר לאוין שנדחין מפני פיקוח נפש.

(יב) וכן מבואר ברש"י (יבמות מב ע"ה) לענין נושא מעוברת חבירו, שס"ד שאסור משום דחסא, שיהרוג את העוֹבֵר ע"י תשמיש, והגמ' דוחה ה"נ חייס עלה, וכתב רש"י "שאין אדם מתכון להרוג הנפש", אלמא שגם עוֹבֵר נקרא נפש שבסברה פשוטה אין אדם מסוגל וחשוד להורגו, ונפש היינו מקצת נפש. וכ"כ בערוך לנר (יבמות שס) שמכאן ראייה לתוס' (סנהדרין נג ע"ה) שאסור להרוג עוֹבֵר. וכ"כ רש"י בחומש (בראשית לח כב) על הפסוק "הכר נא למי החותמת" – "הכר את בוראך ואל תאבד שלש נפשות", אלמא שגם עוֹבֵר נקרא נפש לענין שאסור להורגו.

ומה דאיתא בחידושי הר"ן (מדס מד ע"ב) לשון דרק גוי מצווין על

העוֹבְרִים ומשמע דלא ישראל ע"ש, התם עיקר הכוונה דאינו חייב, וזה מבואר ממה שהביא מקודם ראיות שאין ישראל חייב מיתה על העוֹבֵר והביא שתי ראיות אחד מנדה (מד), ואחד ממה שחייב דמי ולדות, ועל זה ממשיך להביא ממה שגוי מצווה על העוֹבֵר, וזה המשך של תחילת הבריייתא שגוי נהרג בעד ודיין אחד, ועל זה ממשיך הבריייתא דנהרג אף על העוֹבֵר, ומשמע שכמו שחייב מיתה בעד אחד הוא רק בגוי, ה"ה חיוב מיתה על העוֹבֵר רק בגוי, אבל לא מתכוון שם שאין איסור, והעיקר מה שרצה להביא ראייה, דלכאורה אין לחלל שבת על עוֹבֵר משום שאין חייבים מיתה עליו, ואינו נקרא נפש אדם, ולחייב מיתה צריך נפש אדם, כמו שנאמר (ויקרא כג ח) "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת", (וכן הוא לשון חידושי ה"ה שס), וכן לענין פיקוח נפש נאמר (ויקרא יח ה) "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", אבל מקצת נפש נקרא, (ע"פ אות טו מסנהדרין פ"ב ע"ב) ורק מסיק שמשום חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה מחללין עליו את השבת, ולא יתכן כלל לומר דלא ס"ל להר"ן הכלל דליכא מידי, שהרי בסנהדרין כתב כלל זה מפורש כמה פעמים ע"י לעיל אות ב. וע"ע אות טו דעוֹבֵר נקרא נפש.

הריגת עוֹבֵר, ומלבד שברמב"ם בעצמו מוכח שס"ל שאסור להרוג עוֹבֵר, שהרי הצריך דין רודף כדי להורגו, העל"נ ג"כ תמוה מצד עצמו, דאיך אפשר לומר שהגמרא שכתב כמה פעמים דליכא מידי דלישראל שריא ולגוי אסור, היא מופרכת מן המשנה באהלות שמותר להרוג עוֹבֵר להציל האם, ולמה הגמרא לא שואלת קושיה זו מן המשנה, והרי הגמרא ידעה מן המשנה זו, וגם הביאה סיפא בסנהדרין (דף עב ע"ג), אלא ודאי שאין שום קושיה מן המשנה הזו וכמו שתירצו תוס' נט ע"א.

והרמב"ם שאוסר לגוי ומתיר לישראל חתיכה מן המפרכסת כתב זה רק במקום שהגמרא בעצמו כתב שזה אינו סותר הכלל דליכא מידי (חילין ל"ב ע"ה), ואיך אפשר לבנות מן הרמב"ם הזה להרוג עוֹבְרִים, וכל הגישה הזו של הגאון ה'ציץ אליעזר' זצ"ל הוא תמוה ביותר.

(יד) וכן מבואר בכל מקום שעוֹבֵר הוא מקצת נפש, ואינו דומה לכל חי או לשאר חפצים, שהרי קיי"ל שעוֹבֵר פוסל מתרומה ואינו מאכיל, ויש גרות לעוֹבֵר גם למ"ד עוֹבֵר לאו ירך אמו, משום שהאשה אינה חוצצת (יבמות עה ע"ה).

(טו) ועוד ראייה חזקה שבאופן עקרוני עוֹבֵר נקרא נפש, ורק לענין לחייב

(יג) אולם מה שכתוב בערוך לנר (סנהדרין נט) לישב הרמב"ם (פסל' מלכים) דס"ל ללמוד מן המשנה דאהלות הנ"ל דלית לנו כלל דמי איכא מידי שהרי מותר להרוג העוֹבֵר להציל האם ובגוי אסור, ולא ס"ל כתירוצים של התוס' נט ע"א, ובציץ אליעזר (ח"ע סי' כ"ה) בונה על הערוך לנר להתיר רציחת עוֹבֵר, הוא תמוה ביותר, שהרי מבואר כאן שרק משום פ"נ מותר.

ובאמת הערוך לנר לא כתב שהרמב"ם ס"ל שאין איסור להרוג עוֹבֵר, רק הוא כתב שהרמב"ם ס"ל שבמקום פ"נ יש הבדל בין ישראל לגוי כמו שכתבו תוס' סנהדרין נט ע"א בתירוץ ראשון, אלא שס"ל להעל"נ שס"ל להרמב"ם לא כמו התוס' דשאני הכא שיש סברה אלא שלא ס"ל הכלל דליכא מידי, ומש"ה כתב העל"נ שהגיע הרמב"ם לאסור בשר שנחתך מן המפרכסת לגוי אחר השחיטה אף שמותר לישראל, רק בציץ אליעזר הוציא מזה שס"ל שהערוך לנר שהרמב"ם ס"ל שאין איסור לרצוח עוֹבֵר. אבל באמת הערוך לנר ביבמות מב ע"א כתב מפורש שמרש"י מוכרח שאסור להרוג עוֹבֵר.

אולם האמת הוא, שהערוך לנר מלבד שלא כתב שהרמב"ם מתיר

אם חייב מיתה, והספק הוא אם שייך לקיים דין והתעמר, דהיינו אם מציב את האשה להגן מן הרוח ובליתת העוֹבֵר מוסיף בהגנה אם זה נחשב כעימור, אבל פשוט שמצד מה שכתוב בתורה נפש לא נתמעט עוֹבֵר, אלא ודאי שגם עוֹבֵר נקרא מקצת נפש, ורק לענין חיוב מיתה של רציחה נתמעט מכח דין של דמי ולדות, אבל למה שנתמעט נתמעט אבל לענין איסור רציחה לא נתמעט*.

את הרוצח נתמעט ממה שהתורה חייבה ממון על דמי ולדות (פי' לעיל אות ח'), שהרי לענין מכירת אדם שעובר על לא תגנוב, וכתוב בתורה (דברים כד ז) "כי ימצא איש גנב נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר בו ומכרו ומת הגנב", מבואר בגמרא שהמוכר עוֹבֵר הוא בשורש בכלל חיוב מיתה, ואינו מתמעט ממה שאינו נפש רק רב ירמיה מסתפק (סנהדרין פה ע"ג) אם המוכר אשה לעוֹבֵרָה דהיינו שמוכר רק את העוֹבֵרָה,

.....

***הרמב"ם** (פי"ט מהל' גניבה הל' ב') הביא שהמוכר אשה לעוֹבֵרָה פטור, ועי' במ"מ משום שזה ספק בגמרא, ויש כאן מנחת חינוך (מלוה לו) שהרחיק ללכת, וכתב שכמו לענין חיוב ד' וה' לענין גונב שור ושה, יש צד בגמרא למעט מוכר בהמה חוץ מעוֹבֵרָה (כ"ק עח ע"ג) וא"כ כ"ש מוכר עוֹבֵרָה, וגם זה תלוי שלמ"ד עוֹבֵר ירך אמו בודאי פטור לענין מכירת אדם כשמוכר אשה לעוֹבֵרָה, אולם דבריו קשין מאוד, שהרואה את גמרא סנהדרין (פה ע"ג) ספק של רב ירמיה לענין מוכר אשה לעוֹבֵרָה והגמרא ב"ק (עח ע"ג) ספק של רב ירמיה לענין מוכר בהמה חוץ מעוֹבֵרָה, רואה שהם שני סוגי ספקות, וכל הענין שהוזכר בב"ק לא שייך בסנהדרין, שבב"ק לענין מכירת בהמה, יש פסוק וטבח או מכרו ודרשינן מה טביחה בכולה אף מכירה בכולה, ובגלל זה מסתפק הגמרא במוכר אשה חוץ מעוֹבֵרָה, אבל לענין מכירת אדם אין מיעוט כזה, וא"כ כל גמרא במכירת אדם אם חייב על מכירת עוֹבֵר לא נכנס הגמרא כלל לגבי מוכר אשה חוץ מעוֹבֵרָה שזה בודאי חייב, וכן לענין מוכר אשה לעוֹבֵרָה לא נכנסים כלל בשאלה אם עוֹבֵר ירך אמו או לא, אף שזה אותו בעל מימרא, דהיינו רב ירמיה, אלא כאן יש מקום לחייב גם למ"ד עוֹבֵר ירך אמו, שכל שמוכר נפש חייב אף שהוא רק חלק של אדם אחר, וכל הספק הוא בדין עימור.

(ב) דעת כמה אחרונים בענין

זה

אלא ליש ראשונים משום חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, וזה דעת הבה"ג שהובא ברא"ש (יומא פ"ח ס"ח) וכדעת ר' שמעון בן מנסיא. איך שהוא, הוא קצת אדם שיש עליו איסור שפיכת דמים.

ועי' תשו' רב פעלים (ח"א אה"ע ס' ד') שהביא דברי החור"י שמקודם התיר ואח"כ אסר, ומשו"ה אסר. וכן המהרי"ט (ח"א ס' ז"י) לא התיר כלום, רק כתב בתחילת דבריו שהאיסור הוא משום חבלה, ואח"כ הביא ראיות שהאיסור הוא משום רציחה ויש שם כמה לשונות שאינן ברורות, ועכ"פ לא כתב שם שום היתר להרוג עובר.

(ב) אולם בתשובה (ס' זט) התיר לצורך האם, והביא ראייה מן הגמ' (ערכין ז ע"ב) עי' סימן ה' כאן וע"ש שאין שום ראייה מן הגמרא, וכמו שמבואר בתו' סנהדרין (פ ע"ב), והתוס' הזה נעלם מן המהרי"ט, וכן נעלם ממנו דברי רש"י המובא סק"א אות י"ב, וכן לא התיחס כלל לכל הגמרות המפורשות המבוארים סימן א שיש אסור שפיכת דמים להרוג עובר. וכל מה שהביא עוד שעובר אינו נפש מן הגמ' סנהדרין (פד ע"ב) נדה (מד ע"ב)

(א) וזה דלא כמו כמה אחרונים שרצו להקל בהריגת עובר בתסמונת דאון (מונגולואיד), והביאו תש' חוות יאיר (ס' לא) שמקודם כתב שבדלא עקר אין איסור, אולם אח"כ חזר בו והביא דברי הרמב"ם שהתיר להרוג עובר רק משום רודף. וגם רש"י (סנהדרין עב ע"ב ד"ס ילא ראש) שכתב בלי דין רודף מ"מ התיר רק משום סכנת האם, שכתב וניתן להורגו ולהציל את אמו, ומבואר שרק משום פיקוח נפש התיר. ומה שכתב שם רש"י דלאו נפש היא, היינו שאין כאן חומר של אין דוחין נפש מפני נפש שזה לאו נפש הוא, אבל מ"מ אדם הוא או מקצת נפש. והסביר החור"י, שזה כתוב בתורה שופך דם האדם באדם, שעובר נקרא אדם ולא נפש, ומותר לשפוך דם האדם מפני נפש, ורק כשנולד שנקרא נפש, אין דוחין נפש מפני נפש. ועי' בנצי"ב (בעמק שאלה ברכה קס"ז ח) דאינו נקרא אדם סתם אלא אדם באדם, ומש"ה אין מחללין עליו את השבת מצד הפסוק (ויקרא יח ב) "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", שזה מסקנת שמואל ביומא (פ"ה ע"ב) נצי' לעיל (סימן ח' אות יב) לשון רש"י דנקרא נפש, וכן שם (אות טו) ראייה מן הגמרא שנקרא נפש וע"כ לענין פיקוח נפש שאינו נדחה לי"א משום שאינו נקרא נפש אדם]

(ד) ובפניני הלכה (עמוד 217) כתב שמותר לסמוך על שיטה המתירה, וזה תמוה ביותר הרי הוא לא הכריע את הדין ומהיכי תיתי סומך על המתיר בדאורייתא, וחזן מזה הוא הביא גם דעת אלו שכתבו להתיר רק בהוה אמינא ולבסוף חזרו בהם, וכן נראה שאינו רוצה ליכנס לגופא של הענין כי כלל לא הביא ראשונים, וכמדומה שמפחד שיש מספיק ראיות לדעת האוסרין ועל כן יותר טוב שלא להכריע לגופא של ענין ולהסתפק שיש דעת המתירין, וממילא חושב שיכול לסמוך עליהם אף שיש כאן ספק דאורייתא, וצע"ג כל הנהגת פסק בצורה כזו.

(ה) וכן מה שכתב (שם למטה אות 2) שלגבי עוֹבֵר יהודי לא הוה שפיכת דמים, ויש כאן שני צדדים לפרש דבריו, או שאף שלגבי עוֹבֵר גוי הוה ש"ד, מ"מ לגבי עוֹבֵר יהודי לא הוה ש"ד, או גם לגבי עוֹבֵר גוי לא הוה ש"ד. ואם לצד הראשון, דבר זה תמוה ביותר, הרי כתבה תורה שופך דם האדם באדם והיינו עוֹבֵר גוי, וזה נחשב שפיכת דמים, היעלה על הדעת שההורג עוֹבֵר יהודי פחות חמור מההורג עוֹבֵר גוי, ואם יש לחלק בין יהודי לגוי ולהקל יותר ביהודי, זה לא תלוי בעוֹבֵר רק תלוי ברוצח, שאם הרוצח גוי יותר מענישין אותו מאם הרוצח יהודי, כי

כל נפש לרבות קטן בן יומו ורצה לומר שם שעוֹבֵר אינו נפש כלל ומותר להורגו, אולם צע"ג גדול, שהרי בודאי נקרא מקצת נפש ורק לענין שאינו חייב מיתה עליו אינו נפש גמור, אבל לענין להרוג נקרא קצת נפש או אדם באדם שהתורה כתבה שההורגו הוא שופך דמים, וכן מה שהובא לעיל (סימן 6 אות טו) הוא פירכא גמורא להמהרי"ט.

(ג) וראיתי סומכין להתיר על תשובות אלו בשעת הדחק גדול, עי' ציץ אליעזר (ח"ט סי' 16), ובפניני הלכה מהרב אליעזר מלמד (ח"ג עמוד 211), אולם באמת כמעט כולם חזרו מן ההיתר.

וכבר חלקו על רבנים אלו שזה בכלל לא תרצח, ורק במקום סכנת האם מותר, עי' בשרידי אש (ח"ג סי' קכ"ז), וכן באג"מ (חלק א"כ ע"ד סי' ס"ט), ועי' בחידושים וביאורים להגאון ר' חיים גריינימן שליט"א (פריקן 2 ע"א) ד"ה איסור הריגת עוֹבֵר, החמיר מאוד בענין זה, רק שם כתב דאין בו לאו גמור, רק כיון שהתורה הקפידה על שפיכת דמים ממילא העוֹבֵר בכלל, עי' סימן א אות ט, ולפמש"כ שם אות ד יש בו לאו דלא תרצח, רק שאינו חייב מיתה. עי' במכילתא שהובא שם אות ו ששני הדברים אמת.

שישראל אינו חייב מיתה וגוי חייב מיתה, ודבר זה הוא טעות גמור, והרי גם לענין גזל ואבר מן החי יש נפקא מינה בזו, שגוי שגזל או אכל אבר מן החי חייב מיתה (סנהדרין ז ע"א, רמב"ם פ"ט דמלקים

כל' ט-יד) ויהודי אינו חייב מיתה, האם יעלה על הדעת בשביל זה לומר שיהודי שגזל או אכל אבר מן החי הוא פחות חמור מגוי שגזל או אכל אבר מן החי? אלא סיבת הפטור שיהודי אינו חייב מיתה זה לא מצד שהאיסור יותר קל אצלו, אלא משום שנפש יהודי יותר חמור ואין הורגין בקלות יהודי, ואותו דבר הוא בענין הריגת עופר. וכ"כ מפורש וברור בחידושי חת"ס (חולין לג ע"א) בביאור ענין הריגת עופרים שישראל פטור וגוי חייב, שזה לא מחמת קולת האיסור של ישראל רק מחמת קדושת ישראל שאין הורגין אותו בקלות.

וכן ההורג בגרמא כגון שכפתו לפני הארי, שבגוי חייב מיתה בידי אדם (פ"ט מה' מלקים ט' ד) ובישראל רק בידי שמים (פ"ג מה' רוצח כ"ג ג'), היעלה על הדעת לומר שישראל עושה פחות עבירה של רציחה מגוי, והרי הכל למדים מאותו פסוק כמבואר ברמב"ם שם, אלא שהקולא הוא לא מצד שבישראל הוא פחות עבירה, רק מצד שאת ישראל לא הורגין בקלות.

התורה חס על נפש היהודי אף שהרג עופר, אבל בודאי גוי שהורג עופר יהודי נהרג עליו, וכן יהודי שהורג עופר גוי אינו נהרג עליו, ואף אם הורג גוי ממש אינו נהרג עליו.

וכן יש ספק בתוס' סנהדרין (נע ע"ה) אם מותר להרוג עופר גוי להציל את האם או שאסור אף שביהודי מותר להורגו, שם בודאי אין הכוונה שנפש יהודי פחות חמור מנפש גוי ח"ו להעלות על הדעת סברה כזו, אלא משום שפיקוח נפש של האם יהודיה יותר חמור מפיקוח נפש של האם הגויה, על כן יש מקום בתוס' לומר שלהציל האם הגויה אסור להרוג עופרה אף שלהציל האם היהודיה מותר להרוג עופרה, ובודאי שעל הצד שגוי אסור להרוג את העבור להציל את האם אז בודאי גם יהודי אסור להרוג עופר גוי להציל האם הגויה, וכן גוי מותר להרוג עופר יהודי להציל האם היהודיה.

ואם כוונתו של הפניני הלכה שם לומר שגם הורג עופר גוי אינו שפיכת דמים, זה סותר הפסוק שהרי כתוב בתורה שופך דם האדם באדם דמו ישפך.

(ו) וכן (ס' צעמור 206) כתב שלישראל האיסור להרוג עופר הוא פחות מגוי שהרג עופר, והביא ראיה מזה

ע"י סימן ד', ושם כתוב שמותר להרוג עובר אפילו אם האימא כבר מתה בשעת הלידה, אלמא שאפילו ממש בסוף היה מותר להרוג העובר אם לא תקבל היסוד שאסור להרוג עובר, ואם תסכים ליסוד שאסור להרוג עובר, זה רק מכח הפסוק שנאמר בבני נח או שניתוסף באיסור לא תרצח שמגלה שגם כל מה שנאמר בבני נח אסור בישראל, וא"כ גם בארבעים יום אסור.

ואפילו מה שהוזכר (ערכין ז ע"א) שאם נעקר הולד אין הורגין את העובר של אשה שחייבת מיתה, זה רק כלפי שחיוב מיתה של האם מתיחסת גם להולד שזה רק כל זמן שלא נעקר, אבל אם כבר נעקר אין הורגים הולד בשביל האם, אבל לענין איסור רציחה לא נתחדש שום איסור באותו רגע, ע"י בחזו"א (על חידושי ר"ח כליו הל' רוצח פ"א הל' ט).

הג"ה מאחי הרצ יחאל שליט"א: ע"י תשובת אגרות משה, (חלק אה"ע ד' סי' ס"ט) שכתב כל הנ"ל וגם כתב שצמח"ס נדה (מד ע"ב) נפל ט"ס וחלק על הניץ אליעזר ע"ש צאורן, אף שצניץ אליעזר שזכר לו תשובה, מ"מ אחרי העיון נראה שאעפ"כ דברי האג"מ נודקין וכמו המסקנא כאן, (למדתי הסוגיה הזאת היטב).

וכן במקום שבאמת מותר להרוג עובר כגון להציל האם, אין ענין כלל לעשות דוקא ע"י יהודי ולא ע"י גוי כדי להקל על האיסור, כי שניהם שוין, ואולי מדין המוזכר בשו"ע (אורח חיים סי' שכ"ח סעי' יב), שפ"נ עושים דוקא ע"י ישראל ולא ע"י גוי לפי אלו השיטות שס"ל ששם הטעם משום שהישראל יזדרז יותר (מ"ב ס"ק לו), שייך ג"כ כאן, אבל לא כדי להקל על האיסור.

(ז) וכן מה שכתב (שם צמוד 213) שאחר שבעה חדשים בודאי לא הותר רק משום פ"נ, וכנראה שרצה ע"ז לינצל מן הראיה של המשנה באהלות שלא הותר רק משום פ"נ (ע"י סימן א אות יא), אולם אין שום מקור לחלק בזה, והרי הבסיס של אלו שרצו להקל הוא משום שלמדים ממה שאינו חייב מיתה, וזה אפילו רגע לפני הלידה כדאיתא במשנה (נדה מד ע"א ושם צמוד ב' צנמ"א), ע"י במהרי"ט המוקשה (סי' נט), והביא גם ראיה ממה שחייב דמי ולדות וזה אפילו רגע לפני הלידה, וכן מפני שמחפשים סברות לומר שלית לנו הכלל דליכא מידי, ע"י סימן א' אות ג וי"ג, וא"כ אין לנו שום מקור לאיסור רציחה שמתחיל אחר שבעה חדשים, וכן לפי מה שבנו על גרסות התוס' שאינו מתוקנת בנדה (מד

(ג) בענין הריגת עוֹבֵר לַאֲשֶׁת אִישׁ שְׁזִינְתָּה

במקום שלא מתחיל החיוב רק בגמר דין, מ"מ יש איזה חיוב. מ"מ נראה שמצד הדין אין שום חיוב, רק שם זה תקנת חכמים מיוחדת שאם תפס לא מפקינן מיניה, כמו שכתוב ברא"ש (ב"ק פ"א ס"ז כ'). וממילא לענין חיוב מיתה, כיון שאין שום חיוב ולא הידור מצוה להורגו בלי ב"ד אסור לאבד עצמו לדעת, וגם ב"ד אסור להרוג העוֹבֵר לבד בלי האם.

ומה שמצאנו לפעמים אנשים שאיבדו עצמם לדעת ונחשב להם זכות כמו שהוא כובס שלא בא לאשכבתיה דרבי (כתובות ק"ג ע"ג), וכן במעשה של אשה ושבעה בניה שעלתה לגג והפילה עצמה (גיטין מ"ג ע"ג), וכן הנך שנזכרים שם שהיה שייך לומר עליהם כי עליך הורגנו כל היום. וכן מי שבא להרוג רבי חנינא בן תרדיון והפיל את עצמו לתוך האש וזכה עי"ז לחיי עולם הבא (פ"ז יח ע"א). שאני התם שהיה ענין דביקות מיוחדת, וקידוש שם שמים לגלות האמת בעולם, וזה כעין אליהו בהר הכרמל שהתיר שחוטי חוץ בהוראת שעה לקדש שם שמים, אף ששחוטי חוץ נחשב כמו שופך דמים, [עי' בתוס' (סנהדרין פ"ג ע"ג ד"ה אליהו,

עי' שאילת יעב"ץ (ח"א סי' מ"ג) שכתב להתיר הריגת עוֹבֵר לאשה שזינתה משום שהיא חייבת מיתה וממילא הותר להרוג העוֹבֵר כמו אשה שהב"ד הורגת אותה שהורגין מקודם העוֹבֵר (ערכין ז ע"א), אבל בלי זינתה לא התיר, ורק באמצע התשו' כתב צד להתיר אף בלי פ"נ אלא להציל לה מרעתה שגרם לה כאב גדול, אולם לבסוף חזר בו מן ההיתר, ורק בזינתה התיר.

ובאמת הוא כתב טעם ההיתר משום שאם זינתה כבר היא מותרת להרוג את עצמה, וממילא יכולה להרוג גם את העוֹבֵר, אבל זה צע"ג שהרי בלי גמר דין אין כלל חיוב מיתה, ועי' מכות (כ"ט ע"ב) דבעידנא דקמסהדא גברא לאו בר קטלא הוא. ואף שנתברר אח"כ שהוא כבר הרג אז, מ"מ כיון שלא היה אז גמר דין, לא נחשב כלל בר חיובא, ורואים מזה שבלי גמר דין, אין כלל חיוב מיתה ולא רק משום שחסר לנו הבירור (ועי' גליון הש"ס ע"ב).

ואף דסברא זו נאמר גם לענין קנס, ע"ש ובקנס אמרינן דאי תפס לא מפקינן מיניה, אף בלי ב"ד (ב"ק טו ע"ג, ש"ע ח"מ סי' א' סעי' ה') וא"כ לכאורה רואין שאף

ויצמות 5 ע"ב ד"ה ולגמור) שלא הוצרך נבואה להתיר הוראת שעה, ומה שהוצרך נבואה זה היה רק על זה שיהא בטוח שירד אש מן השמים, וכ"כ הרמב"ם (הל' ממרים פ"ב הל' ד'), אבל כאן שהיא בא להרוג את עופרה ולא את עצמה, בודאי אין כאן כוונה לדביקות מיוחדת, רק מחמת בושה עושה כן, אין זה שייכות לכל הנ"ל. וגם כשהיא באה להרוג את עצמה לא שייך זה במצבים סתמיים, כל זמן שאין כאן גילוי כבוד שמים מיוחד לגלות האמת.

הג"ה מאחי הרב יחיאל שליט"א: זה לא כ"כ פשוט, ויתכן שמותר לאדם

להמית עצמו לשם כפרה, אם עבר על חטא שחייב מיתה, ועי' מ"ב (סי' תקע"א ס"ק א') בשם מ"א ועי' בשע"ל (ס"ק ב') ולא כתב שום מקור וא"ע מנה ליה.

וצרוא יש עוד סברה שמותר להרוג עצמו לשם כפרה, כיון שכתוב ולא רץ לא יכופר כי אם צדס שופכו, אפילו הרג צממה ציורים שאינו חייב מיתה, כמצואר צר"ס (הל' רוצח פ"ג הל' א' וי"א), ודורש דמים דורש ממנו דם, וא"ע מה רצה הר"ס ללמדינו, ואולי לחדש שמותר לו להרוג עצמו לשם כפרה, כי חייב דמים לשמים, ואע"ג וכמדומני שיש מדרשים ואיני זוכר.

(ד) לשון מטעה בתוס'

ומש"ה יש ראייה טובה מגוסס.

וכן לא יתכן שאפילו איסור אין כאן, שהרי תוס' אינו חולק על הגמרא בסנהדרין שיש איסור ש"ד להרוג עופר, כולל עופר ישראל כמו שהובא בסימן א' וכן לא גרע מאיסור מז"ל, וכן גזרינן שלא ישא אדם מעוברת חבירו והיה הוה אמינא משום שמא יהרוג העופר ומסקינן שאדם אינו חשוד לזה, ואיך יתכן שתוס' יכתוב סתם שמותר להרוג עופר, אלא ודאי שיש כאן ט"ס בתוס' וצריך לגרוס פטור. ועי' באגרות משה (ח' אה"ע ד' ס' ס"ט) שיש כאן ט"ס המוכח, אולם בס' ציץ אליעזר (ח"ע ס' כ"א קונטרס רפואה) בנה יסודות היתר מכח התוס' הזה וזה צע"ג, ובפרט שבתוס' (סנהדרין נט ע"א, וחולין לג ע"א) כתוב מפורש שלהרוג עופר יש בו איסור תורה. שו"ר בנצי"ב העמק שאלה (קס"ז ח, דף ש"ו פור' ב' שורק י"ג) שהעתיק דברי התוס' עם הגרסא המתוקנת שאין חייבים על העופר, ולא כהגרסא שלפנינו שמותר להורגו.

בתוס' נדה (מ"ד ע"ב) יש לשון שמותר להרוג עופר, אולם כבר כתב בהגה' יעב"ץ שלשון זה הוא לאו דוקא, ועיקר הכוונה שההורגו פטור, [וכן בתשו' בית יצחק (חיו"ד ס' קס"ב)]. וזה מוכח מן התוס' עצמו מן הדמיון שהביאו מגוסס בידי אדם שאסור להורגו וההורגו פטור ובכל זאת מחללין עליו את השבת, ומזה מביא תוס' ראייה שגם על עופר אף שאין חייבים עליו משום רציחה מ"מ מחללין עליו את השבת. אולם אילו היה תוס' כפשוטו כגרסא שלפנינו שמותר להרוג עופר, ועל זה כתבו תוס' שמ"מ מותר לחלל שבת להצילו, ומביא ראייה מגוסס שאף שהורגו פטור מ"מ מותר לחלל עליו שבת, מה ראייה משם, הרי גוסס בודאי אסור להורגו (רמב"ם פ"ב דכל' רינה כל' ח) ומשו"ה מחללין שבת, משא"כ עופר שמותר להורגו, אולי באמת אסור לחלל עליו שבת, אלא ודאי שס"ל לתוס' שגם עופר אסור להורגו רק שאין חייבים על רציחתו,

(ה) קושיה מדין הריגת עובר כשיוצאה ליהרג

על שפיכת דמים של עובר, עי' סימן א', ולמה הוצרך הגמ' לעשות ס"ד משום שהוא ממונא של בעל. [ומכח קושיה זו התיר המהרי"ט (ח"א סי' ט) להפיל, עי' סימן ב'].

ונראה לומר, שהעובר הוא כעין חיות נטפלת להאם, ובמקום שיש גזר דין על האם חל מדין נטפל גם על העובר, וממילא אין לו זכות תביעה שלא להורגו, ורק כלפי הבעל היה הוה אמינא שמדין ממונו מטפילין אותו ג"כ קצת להבעל, אבל במקום שאין חיוב מיתה על האם אסור להרוג את העובר כמו שאסור להרוג את האם, ואפילו ברשות האם אסור להרוג את העובר [כשאין פקוח נפש] כמו שהאם אין לה רשות להרוג את עצמה. [שו"ר כל זה, הקושיה והתירוצ, במצפה איתן (שנכתב בסוף ש"ס וילנא, סוכרין נע ט"ח) והביא תוס' סנהדרין (פ ט"ז ד"ס עובר) שכתבו בטעם שולד הנוגחת והנרבעת אסור, וכן שהורגין את עובר לאשה שנגמר דינה להריגה, שהגמ' פריך פשיטא, וזה לכאורה קשה למ"ד עובר לאו ירך אמו הוא, ותירצו "והיינו טעמא כיון דעד עכשיו היה חיות הולד תלוי באם הוי

(ערכין ז"ה): "האשה שיצאה ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד. פשיטא גופה היא, אצריך ס"ד אמינא הואיל וכתוב כאשר ישית עליו בעל האשה, ממונא דבעל היא ולא ליפסדא מינה, קמ"ל".

ויש כאן להקשות על הס"ד של הגמ' שמשום ממונא של בעל לא נהרוג העובר, הרי עבד שחייב מיתה האם יש הוה אמינא שלא יהרגו אותו משום שהוא ממונו של אדון, וא"כ מאי ס"ד כאן.

וצ"ל דשאני עבד שהוא בעצמו עשה עבירה, בודאי הורגין אותו, אבל כאן העובר לא חטא, ורק משום דין שהוא גוף האשה ונטפל להריגה, ס"ד שמשום ממונא של בעל מפקיע זה קמ"ל.

ויש לעיין לפי הס"ד, שמשום ממונא של בעל מתחשבים עם זה שזה לא נחשב כגופא ממש, א"כ למה אין כאן הוה אמינא שלא להורגו משום זכות של העובר עצמה, שהרי אסור להרוג עובר, כמו שגוי אסור להרוג עובר, וישראל אסור שגם הוא מצווה

שכתבת שאסורה להרוג עוצרה מדין מאבדת עצמה לדעת), לא נראה דהא נשארת בחיים, אלא הוה כמו חותכת אבר שלה, או שהורגת אדם אחר, כי כלפי זה אולי עופר הוי חיות צפני עצמה.

וזה תשובתי אליו: תירוצ ראשון קשה דא"כ היינו מתירין להרוג עובר ברשות האשה כשיש לה צורך, וא"א לומר כך שהרי איכא משום לא תרצח, ומשום שופך דם וכו' כי בצלם א-להים וכו'. ותירוצ שני קשה, דלמה היה כאן הוה אמינא בגמ' להמתין על הריגתה בגלל העובר רק משום ממונו של בעל ולא מצד העובר עצמו. אבל להסבר שלנו ניחא, שזה מעין גוף אחר שמיחס אליה, וכשהיא חייבת מיתה אין ממתנין ודואגים על העופר יותר ממנה, ורק משום שהעובר הוא גם ממונו של בעל היה הוה אמינא להמתין.

כאילו נגמר דין שניהם להריגה ולאז משום דעובר ירך אמו" וכ"כ בהגה' יעב"ץ על התוס' נדה (מד ע"ב) ודברי תוס' אלו נעלמו מן המהרי"ט הנ"ל, ובין כך המהרי"ט קשה מאוד שלא הזכיר שם כל הגמרות של רצח עופר ושל מי איכא מידי והתוס' והרמב"ם ורש"י וכל מה שהובא בסימן א'.

ולפ"ז יוצא, שהאשה שהורגת את עופרה, למ"ד עופר ירך אמו, אסורה מדין מאבדת את עצמה, ולא כמו שהורגת עופר של אחר, רק למעשה ג"כ זה אסור ולמדים מן הפסוק ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש (בראשית רבה פל"ג אות יג ויט), הוצא ש"ע יו"ד סי' שמ"ה). ולמ"ד עופר לאו ירך אמו יכול להיות שבלי דין מאבד עצמו לדעת אסור.

הג"ה מאחי הרב יחיאל שליט"א: (על מה

(ו) בענין פחות מארבעים יום

בר"ן יומא דפי הריף ג ע"ב ד"ה וכתוב, רק האיסור יותר קל.

אולם ראיתי בפניני הלכה (שם עמוד 212) שהביא רבנים שכתבו שהקולא הוא גם לאחר ארבעים יום עד ג' חדשים, משום שאז הוכר עוברא, וזה פלא, שלא הוזכר ענין של ג' חדשים רק כלפי אם אנו מכירים אותו אבל העופר הוא עופר, ע"ש בגמ' יבמות (סט), וכן הוזכר ענין ג' חדשים לענין בן סורר ומורה שלא נקרא אב רק אם הוכר העופר (סנהדרין סט ע"ה), אבל זה כלפי האב, אבל העופר הוא עופר גמור גם לאחר ארבעים יום.

כל מה שכתבנו כאן הוא בעופר יותר מארבעים יום, אבל בפחות מארבעים יום, נחשב כמיא בעלמא והאיסור הוא לא כ"כ חמור, עי' בזה בגמרא (יבמות סט ע"ה) וברמב"ם (פ"ה מתרומות הל' ג') שכתוב שם שכל ארבעים יום אינו עופר אלא מיא בעלמא, וא"כ מה דאיתא בגמרא (סנהדרין ס ע"ב) דבני נח נהרג על העופרים, אינו כולל פחות מארבעים יום דזה אינו עופר.

אולם בודאי סתם אסור להורגו, שהרי כתבו הפוסקים שמותר לחלל עליו את השבת, (עי' תורת האדם להרמב"ן, וכן

(ז) ויתנכלו אותו להמיתו

בענין הורג בגרמא או מסוה של גרמא

ע"י רמב"ן (בראשית לו ט) **שהביא בשם המדרש** שאמרו נססה בו את הכלבים, דהיינו שרצו להורגו בגרמא, הנה ראיתי כתוב שאלו שרוצים להרוג עוברים מחפשים עצות להורגו בגרמא, דהיינו שזורקין איזה סם לתוך האשה שהורג רק את העוֹבֵר ולא מזיק את האשה, וטוענים שזה רק איסור דרבנן.

ע"י רמב"ן (בראשית לו ט) **שהביא בשם המדרש** שאמרו נססה בו את הכלבים, דהיינו שרצו להורגו בגרמא, הנה ראיתי כתוב שאלו שרוצים להרוג עוברים מחפשים עצות להורגו בגרמא, דהיינו שזורקין איזה סם לתוך האשה שהורג רק את העוֹבֵר ולא מזיק את האשה, וטוענים שזה רק איסור דרבנן.

ו"ל: "אבל השוכר הורג להרוג את חברו או ששלח עבדיו והרגוהו, או שכפתו והניחו לפני הארי וכיוצא והרגתהו חיה וכן ההורג את עצמו, כל אחד מהם שופך דמים הוא ועון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים ואין בהם מיתת ב"ד."

"ומנין שכן הוא הדין, שנאמר שופך דם האדם באדם דמו ישפך, זה ההורג בעצמו שלא ע"י שליח, את דמכם לנפשותיכם אדרוש, זה הורג עצמו, מיד כל חיה אדרשנו, זה המוסר חברו לפני חיה לטרפו, מיד האדם מיד איש אחיו אדרוש את נפש האדם זה השוכר אחרים להרוג את חברו, ובפירוש נאמר בשלשתן לשון דרישה הרי דינו מסור לשמים". (מקור הרמב"ם צמחצ"ס רצ"ה נח).

וכן כל התנ"ך מלא מזה שההורג בגרמא הוא רוצח גמור, בראשית (לו ט): "מה בצע כי נהרוג את אחינו וגו' וידינו אל תהי בו" אף שהיה רק הריגה בגרמא. ש"ב (י"ב ט): "מדוע בזית את דבר ה' לעשות הרע בעיני, את אוריה החתי הכית בחרב וגו' ואותו הרגת בחרב בני עמון". ונאמר מ"א (י"ב ט): "ודברת אליו לאמר כה אמר ה' הרצחת

אולם באמת אף אם יעלה על הדעת לומר שזה נחשב רק הריגה בגרמא, מ"מ ברוצח נתרבה מן התורה גם הריגה בגרמא, כמבואר ברמב"ם לענין גוי (הל' מלכים פ"ט הל' ד'): "בן נח שהרג נפש אפילו עובר במעי אמו נהרג עליו, וכן אם הרג טריפה או שכפתו ונתנו לפני הארי או שהניחו ברעב עד שמת הואיל והמית מ"מ נהרג", ומבואר שגם הורג עובר בגרמא נהרג עליו, וא"כ בישראל אסור מן התורה והיה שפיכת דמים, דקיי"ל דליכא מידי דלישראל שרי ולגוי אסור וזה איסור מן התורה, א"כ מבואר מכאן שההורג עוֹבֵר בגרמא כגון שכפתו ונתנו לפני הארי הוה רוצח. וכן כתב הרמב"ם (פ"ב הל' ז'): לענין ישראל שהורג בגרמא הוה רוצח רק שאינו חייב מיתה.

וגם ירשת, ודברת אליו לאמר כה אמר ה' במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות ילוקו את דמך גם אתה". וכל אלו הרגו רק בגרמא.

אולם באמת חוץ מזה, לא כל דבר שחושבים שזה גרמא נחשב כגרמא, ועי' בספרי "גרמא כמעשה" ובקונטרס "רשפיה רשפי אש", שהוספנו שם מאמר בענין הקלנועית שהמציאו להפעיל בשבת, ועוד מכוונות על בסיס גרמא, וטוענים שזה גרמא, והוכחנו שכל דבר שהוא כלי מיוחד מתוכנן לא הוה גרמא אלא מעשה בידים, וכן אם מכון מפורש לכך והדבר יקרה בודאי, לפעמים אינו בכלל גרמא, וכמה מן הראיות שם אינן דוקא לענין שבת אלא שייך גם ברציחה, וכ"ש במקום שנוגע באשה עצמה, והיא מחוברת עם העוֹבֵר שהמטפל באשה להרוג העוֹבֵר אינו בכלל גרמא.

הובא שם מן המשנה (שבת כ"ט ע"ג, ש"ט ס"ה) "לא יקוב אדם שפופרת של ביצה ויתן בצד הנר", והטעם כתב רש"י משום גזירה שמא יסתפק מן השמן שבשפופרת ויתחייב משום מכבה. שהמסיר שמן מן הנר חייב משום מכבה, והמוסיף חייב משום מבעיר (ביצה כג ע"ג). ועי' הרא"ש (ביצה פ"ג ס' י"ז, צ"ח) המענה שבת כ"ט ע"ג) שהשמן שבתוך

השפופרת חשיב כגוף דבר הדולק. ומש"ה המסירו חייב, דכל גרמא שייך רק כשאינו נוגע בגוף דבר הדולק, אבל כשנוגע בגוף דבר הדולק הוה מעשה בידים, וביאר הענין למה גם השמן שבשפופרת נחשב כגוף דבר הדולק אף שאינו מחובר להנר, ביאר רש"י שם דכיון דיחדו להדלקה חשיב כמכבה, וכ"ש כשמחברים יחד, ואף שרק לבסוף יכנס לתוך הנר ואז יתכבה. מ"מ המסירו נחשב למכבה ואינו כגורם. [ועי' בספר גרמא כמעשה (ס"ה ד') שזה דעת כמעט כל הראשונים, וכמו שפסק בשו"ע (רס"ה) ומ"א ומ"ב. ותוס' (ביצה) החולק, הוא יחידאי וגם כתב רק במסיר שמן אבל במוסף שמן חייב, ע"ש ס"ק יג].

ושם אינו משום החומר של מלאכת מחשבת אסרה תורה (המבואר צ"ק ס' ע"ה) "רב אשי אמר כי אמרין זורה ורוח מסייעתו, ה"מ לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה אבל הכא גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזיקין פטור", וז"ל רש"י (ס"ה), "מלאכת מחשבת, נתקיימה מחשבתו דניחא ליה ברוח מסייעתו". שהרי בענין הסרת השמן אינו מכוון לכבות רק להסתפק ממנו, אלא ודאי גם בלי חומר של מלאכת מחשבת חייב בהסרת השמן, וא"כ אפשר ללמד מזה לענין רציחה, שהמסיר חיות העוֹבֵר אף

כמו מי שנכנס בתוך המים ושם כתוב על בשרו, אלא כיון שמכוון לזה והדבר יקרה בודאי אינו בכלל גרמא.

אולם אין נפ"מ מינה בזה, כיון שגם ההורג בגרמא הוא רוצח גמור. רק שאינו חייב מיתה.

ויש להוסיף כאן שחז"ל הרחיקו מאוד ללכת לאסור ולהרחיק איסור הריגת עוֹבֵר בגרמא אפילו גרמא רחוקה שיש כמה מי יימר שהעוֹבֵר ירג ואפילו אינו מתכוון לזה, שהרי חז"ל אסרו לגדל כלב בתוך ביתו אם אינו קשור בשלשלת, כדי שלא לגרום הריגת עוֹבֵר כמבואר בגמרא, (ב"ק עט ע"ב במשנה ורש"י, ופג ע"א בגמרא, וכן איתא בגמ' נדה ח ע"ה), מי שזורק צפרנים שלו נקרא רשע משום שיכול לגרום הריגת עוֹבֵר, ואמרו חז"ל על זה שמתחייב בנפשו ודמו בראשו. וכ"ש מי שהורג בידים את העוֹבֵר ע"י שזורק זריקה תוך האשה הממית את העוֹבֵר, שבודאי יהרוג את העוֹבֵר וגם מכוון לזה. [נע"ע בדברי הוזהר (סמונא דסימן יא) על חומר חטא גרם הריגת עובר].

אם מסיר מן האשה דברים שהם חיות העובר, הוה מעשה בידים, וכ"ש כשזורק זריקה הממית, וכמו שהפעולה בשפופרת והתוצאה בנר, מ"מ כיון שמיוחד לכך וכ"ש כשמחוברים יחד, נחשבים כדבר אחד, וא"כ אפשר ללמוד מזה שג"כ אשה והעובר נחשבים כדבר אחד והנוגע באשה כנוגע בעובר, ונחשב כנוגע בגוף הדבר שאינו גרמא רק מעשה בידים.

וע"ע בגמ' שבת (קכ ע"ב) שגרמא שייך גם באיסור מחיקת ה', שמי שכותב שם על בשרו יכול להכנס בתוך המים, ושם ההיתר רק משום שאינו מכוון למחיקה, שאילו מכוון והדבר יקרה בודאי אסור, וראיה (סוכה נג ע"ה) מדוד המלך כשרצה לזרוק פתק עם שם לתוך התהום וימחוק השם, הוצרך ללמוד ק"ו מסוטה שהתורה התירה מחיקת ה', שניתן כאן היתר לעבור על איסור מחיקה לעשות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, אבל יש כאן בעצם האיסור של מחיקה, אף שזה רק גרמא

(ה) סיכום הלכה

(ד) וכן מבואר במשנה (חכמים ס"פ ז') שהותר רק במקום פ"נ של האם שכתוב שם מפורש במשנה שהסיבה להתיר הריגת עוֹבֵר שחייה קודמין לחייו, אלמא שיש חיים חשובים לעוֹבֵר שאסור להורגו ולא נדחה אלא משום פ"נ של האם. [סימן א אות יא.]

(ה) ומפורש בראשונים, בתוס' (סנהדרין נט ע"א, וחו"מ לג ע"א) שאסור לישראל להרוג עוֹפֵר כמו שלגוי אסור להרוג עוֹפֵר. וסימון א אות בן.

(ו) וברש"י (יצמות מז ע"ה) דאין אדם חשוד לכוון להרוג את נפש העוֹבֵר.
[סימן א אות יב].

(ז) וברמב"ם כתב שלהרוג עופר שמסכן את נפש צריך דין רודף ובלי זה אסור להורגו, וכן הוא בשו"ע (ת"מ ס' תכ"ב סעי' ז'). [סימן א אות יא].

ובן למד הרמב"ם הרבה דברים באיסור רציחה מן הפרשה שנאמר בבני נח, אלמא שס"ל שהפרשה מתיחס גם לישראל.

[סימן א אות ז].

(ח) הכלל הזה דליכא מידי דלישראל מותר ולגוי אסור נפסק הלכה למעשה ע"פ הגמרא (חולין נב, וקבא ע"ג), בכל הפוסקים (צו"ד ס"ו כ"ו) ש"ד וט"ז והבאים

(א) האיסור של רציחת עובר מפורש
בגמרא (סנהדרין נז ע"ג) **אצל גוי מכח**
הפסוק שופך דם האדם באדם דמו
ישפך, כי בצלם א-להים עשה את האדם.

ואצל יהודים מפורש כמה פעמים
דליכא מידי דלישראל שריא

ולגוי אסור (סנהדרין נח ע"ב, נע ע"א, נה ע"א, חולין לג ע"א, קבא ע"ב צ"ש"י צביאור הגמרא).

[סימן א אות א-ב].

(ב) וכן מבואר בגמרא (סנהדרין נ"ט ע"ב) אפילו לפי מה ששואלים על הכלל הזה, ומתרצים אותו, לא היה אפילו הוה אמינא לשאול מאיסור הריגת עובְּרים, אלמא שבתורה מבואר שיש איסור להרוג עובְּר מצד רציחה, אלמא אפילו אלו האמוראים (שלא קיי"ל כוותייהו) שלא ס"ל הכלל הזה, מודים שיש איסור להרוג עובְּר.

(ג) ואין שום הבדל בין ישראל לגוי לחומר האיסור, ורק לענין חיוב מיתה יש הבדל, שגוי נהרג וישראל לא, כמו כל ז' מצות כמו גזל ואבר מן החי שישראל אינו נהרג וגוי נהרג, אף שאין שום קולא מישראל שגוזל לגוי שגוזל.

י, יש אוסרין אם אין פ"נ של האם, ויש מתירין משום חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. והטעם בזה ביאר הנצי"ב שלא נכנס בכלל היתר כללי שפ"נ דוחה שבת, משום דקיי"ל טעם עיקרי להתיר חילול שבת משום פ"נ משום שנאמר "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", ועוֹבֵר לֹא נקרא אדם סתם אלא אדם באדם, על כן אינו בכלל הזה, אולם אלו שס"ל שמותר לחלל שבת על עוֹבֵר, הם ס"ל שיש עוד טעם להתיר חילול שבת משום חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, ועל כן כתבו שגם פחות מארבעים יום מותר לחלל עליו את השבת. [סימן ב' אות א].

(יא) אלו שבאים להתיר הריגת עוֹבְרִים, יש רק כמה אחרונים שדנו בזה ולבסוף לא התירו מחמת הקושיות. [סימן ב אות א].

והמהרי"ט שהתיר ^(פתיחה 5) לא הביא כלל כל הגמרות והתעלם מכל הגמרות מפורש שאסור, וא"א לבנות בנינים על זה, וגם הראיות שהביא, שעוֹבֵר אינו נפש מדבר לענין שההורגו אינו חייב מיתה ולא מדבר שמותר להורגו, ועוד הביא ראיה מן הגמרא ערכין ^(י"ט 6) אשה שחייבת מיתה הורגין העוֹבֵר, ומדייק המהרי"ט שאין בו איסור רציחה והתעלם מן התוס'

אחריהם, שבשר שנחתך מן המפרכסת, אם נשחטה שחיטה כשרה מישראל מותר לתת לגוי ואם השחיטה פסולה או בהמה טמאה אסור לתת לגוי, והטעם בזה משום דליכא מידי דלישראל מותר ולגוי אסור.

[סימן א אות ב].

(ט) ורק הרמב"ם כתב ^(הל' מלכים פ"ט הל' י"ג) שתמיד לגוי אסור, ופשטות הרמב"ם שס"ל כדעה בגמרא של רב אחא בר יעקב ורב פפא, שכאן לא שייך ענין של ליכא מידי, בגלל שיש סיבה מיוחדת שישראל מצווין על השחיטה וגוי לא כמבואר בגמרא חולין שם, ובמקום שיש סיבה ליכא הכלל כמבואר בגמרא ^(סנהדרין נט) לענין יפת תואר ופחות משה פרוטה, וכן כמעט כל האחרונים מפרשים הרמב"ם באופן שאינו סותר הכלל הזה, וממילא בהריגת עוֹבֵר שאין סיבה שישראל יותר קל, בודאי אסור.

[סימן א אות ב].

ומי שכתב שהרמב"ם סותר הכלל הזה, הוא מפרש הרמב"ם באופן שחולק על הגמרא, וגם לא כתבו להתיר הריגת עוֹבֵר, אלא כתבו מפורש שאסור להרוג עוֹבֵר, ויש בזה שפ"ד.

[סימן א אות ג' וי"ג].

(י) לענין חילול שבת להציל עוֹבֵר דנו הראשונים סוף יומא ע"י רא"ש ^(ס')

קטן, כי כל מה שנאמר כאן להתיר מקצת רבני זמנינו, הם דברים בטלים ומבוטלים לא שרירים ולא קיימים ונגד גמרות מפורשות.

(טו) כל מה שנאמר כאן הוא עוֹבֵר לאחר ארבעים יום, אבל לפני ארבעים יום בפשטות אינו בכלל חומר איסור שפיכת דמים הנאמר בפסוק "שופך דם האדם באדם דמו ישפך", אולם בודאי לא גרע מלהוציא זרע לבטלה, ויותר חמור מזה כיון שכתבו הרבה ראשנים שמותר לחלל שבת כדי להציל עוֹבֵר פחות מארבעים יום מדין חלל עליו שבת אחד כדי שישמור שבתות הרבה, ופסק המ"ב (ש"ס ס"ט) כמותם ע"פ הריטב"א (נדר מד ע"ה), וא"כ בודאי שאסור להורגו, אבל יש בסיבות מיוחדים סיבות להקל בזה. [סימן ו].

(טז) במקום פיקוח נפש של האם מותר להרוג עוֹבֵר ואין שום נפ"מ אם עושים ע"י ישראל או ע"י גוי, כי שניהם מצווין על אותו איסור, ויתכן שמדין לדאוג על הצלת האם יש מצוה לעשות דוקא ע"י ישראל כי הוא יטפל יותר טוב, אבל מצד חומר האיסור אין שום הבדל. [סימן ב אות ו].

יש כאן פלוגתא, שיטת הרמב"ם שכדי להתיר צריך גם דין רודף, ושיטת רש"י וש"פ שא"צ, ועי' בחזו"א (פגליון ר"ח

בסנהדרין (פ ע"ב) שכתב הטעם משום שהחיוב מיתה של האם מתיחס גם להעוֹבֵר. [סימן ב' אות ב וסימן ה].

(יב) יש עוד תוס' (נדר מד ע"ה) שלפי הגרסא שלנו כתוב שמותר להרוג עוֹבֵר, אולם כבר כתבו הרבה אחרונים שיש ט"ס מוכח בתוס' וצריך לגרוס שאינו חייב, או שלא דק בלישנא וכל התוס' הולך כך בפשטות, ולפי הגרסא שלפנינו התוס' מוקשה גם מצד עצמו, וא"א לבנות בנינים מתוס' כזה כנגד גמרות מפורשות ותוס' מפורשים. [סימן ד].

(יג) עוד בנו בנינים רחוקים מאוד על שיטת יחידאי ברמב"ם מוקשה, ותירוץ רחוק ברמב"ם שהרמב"ם חולק על כל הגמרות, ולית ליה הכלל דליכא מידי, ועדיין לא התיר בזה הרמב"ם הריגת עוֹבֵר, ואח"כ הוסיפו ממילא ס"ל שמותר להרוג עוֹבֵר. אף שהרמב"ם מחמיר ביותר בהריגת עוֹבֵר ולא התיר רק מדין רודף, והכל חסר בסיס ודברים מופרכים ומגלה על המגמתיות להתיר רצח עוֹבֵר נגד גמרות מפורשות. [סימן א אות ג' וי"ג].

(יד) בקיצור, להרוג עוֹבֵר במקום דליכא סכנת נפשות, הוא איסור של שפיכת דמים בודאי, ואין כאן שום צד להתיר אפילו בתור צירוף

הלוי) שהכריע שא"צ דין רודף.

שעושים בגוף האשה בכוונה להרוג

[סימן א' אות יא].

העובר הוה הריגה בידים. [סימן ז].

(יז) אשת איש שזינתה בפשטות אסור להרוג עובְּהָה, דלא כמי שמתיר בזה מטעם שהיא חייבת מיתה. [סימן ג].

(יט) לא נדון כאן בעובר שממילא ימות בזמן קצר ויולד ביסורים גדולים,

כי זה נידון לעצמו, וצריך לעיין בזה בדעת זקנים מבעלי התוס' על הפסוקים (בפרשת נח) של איסור שפיכת דמים. הובא

בב"י (בב"ב ה"ב ס"ו קט).

(יח) אין נפ"מ אם הורג בידים, או בגרמא. חדא שההורג בגרמא ג"כ הוא רוצח מדאורייתא. ושנית כל מה

(ט) לסיים

דומין זה לזה אחד נעשה שר ואחד נתפס לליסטיות ונתלה, כל הרואה אומר השר תלוי". וא"כ אפשר ללמוד מזה בביאור הפסוק "שופך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם א-להים עשה את האדם", שהכונה היא כאילו כביכול שופך דמים של מעלה. וכך מפורש בתוספתא (ספ"ה דיבמות), וזה כולל גם כששופך דמים של עובר.

וכן מפורש במכילתא בעשרת הדברות אחרי לא תענה, וז"ל: "כיצד נתנו עשרת הדברות ה' על לוח זה וה' על לוח זה, אנכי ה' א-להיך וכנגדו לא תרצח, מגיד הכתוב שכל מי ששופך דם, מעלה עליו הכתוב כאילו ממעט בדמות המלך, משל למלך בשר ודם שנכנס למדינה והעמיד לו איקונות ועשה לו צלמים וטבעו לו מטבעות, לאחר זמן כפו לו איקונותיו שברו לו צלמיו ובטלו לו מטבעותיו ומיעטו בדמותו של מלך, כך כל מי ששופך דמים, מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך, שנאמר שופך דם האדם וגו' כי בצלם א-להים עשה את האדם".

וא"כ כל ההיתר של הריגת עופרים, הוא לא רק מלחמה כלפי העופרים וכלפי בנים של עם קודש,

חומר איסור הריגת עופרים הוא בעה"ת נפוץ מאוד בכלל ישראל (אצל שומרי תורה ומצוות), ומי שמפיץ היתר לכל העולם הוא עושה פירצה גדולה בעם ישראל והוא מרבה שפיכת דמים ושופכי דמים בישראל, וזה מלחמה ח"ו כלפי הקב"ה, כי נפש העובר נקרא צלם א-להים כמבואר בקרא, וההורגו כאילו פוגע ח"ו בצלם של מעלה.

וכן מבואר בגמרא (יבמות סג ט"ז) "כל מי שאינו עוסק בפרו ורבו כאילו ממעט הדמות, שנאמר כי בצלם א-להים עשה את האדם וכתוב בתריה ואתם פרו ורבו".

וא"כ מצות פרו ורבו שרק בדרך דרוש נסמך על הפסוק של צלם א-להים, כבר מיחסין אותו שפוגע כלפי מעלה כ"ש ההורג עובר שהפסוק עצמו מפורש מיחסו לצלם א-להים, שהביאור הוא שמי שהורג אותו כאילו ח"ו כביכול שופך דמים של מעלה.

וע"ע מה שאמרו חז"ל על הפסוק (דברים כא כג) "לא תלין נבלתו על העץ כי קיללת א-להים תלוי, זלולו של מלך שאדם עשוי בדמות דיוקנו וישראל הם בניו. משל לשני אחים תאומים שהיו

עוֹבֵר הוא כמו איסור להחזיק טלויזיה בבית, ומה אמרת ליהודים הרבים שלצערינו יש להם כלי כזה, האם הצלת את העוֹבֵר הזה מלהרוג אותו לצורך כלכלי של ההורים??!!

ואין טענה זו סיבה להוסיף ולחדש איסור שלא קיים, רק כיון שהאמת הוא שיש איסור ודאי של ש"ד, אז מי שמוריד איסור זה, הוא אחראי לא רק על הריגת עוֹבְרִים שהוא היה מתיר, אלא גם על הריגת עוֹבְרִים שהוא לא היה מתיר מפני שמודה שיש עליו עכ"פ איסורים קלין מזה, מ"מ הוא התיר את הריגתם כלפי כל אלו שאין חוששין לצערינו לאיסורים שהם פחות מש"ד.

וכן כל הגישה זו לומר שגוי נחשב צלם א-להים וישראל לא, הוא השפלה של עם ישראל. ואף אם תאמר שבודאי ישראל ג"כ צלם א-להים, ורק גוי מצווה שלא לפגוע בצלם א-להים אבל ישראל אינו מצווה על זה, הוא השפלה של ישראל, שישראל ירד מקדושתו וצלם א-להים הוא הפקר אצלו, ובשלמה מה שאינו חייב מיתה, זה מכח גדלות ישראל שאין הורגים ישראל בקלות אבל לומר שאינו מצווה לפגוע בצלם א-להים, זה השפלה נוראה של ישראל כלפי הגוי.

בגדר מלחמת אחים, אלא גם כלפי הקב"ה.

אולם גם המלחמה נגד העוֹבְרִים, הוא ניצול המציאות שהעוֹבְרִים אין להם פה לדבר ואין להם האפשרות להביא סניגור להציל אותם מן המיתה אשר נגזר עליהם כחינם בשעה שהם לגמרי חפים מפשע, וכאן אילו היה כאן סניגור, אין שום צורך להוציא טענות רחוקות מתחת לקרקע, אלא יכול לבא בטענות ודאיות אמיתיות וברורות להפריך טענות הרחוקות והמופרכות של הקטגור שבא עליהם בעקיפים בלי שום הצדקה שיש בו ממש, וכגון דא נאמר פתח פיך לאילם, וא"כ ישמש פה חיבור זה לשופר ולצעקה של העוֹבְרִים שממלא כל חלל העולם ומגיע עד לשמים.

וכן, אל תחשבו שהויכוח הוא רק על החולים בתסמונת דאון, אלא הורדת האיסור שלא בצדק מחומר איסור שפיכת דמים לאיסור קל, הוא פירצה שמתפשטת ומתרבה במקרים אין סופיים כידוע. והרי יש מהמוני בית ישראל שלצערינו אין חוששין לאיסורים שהם פחות מאיסור שפיכת דמים, ואם למשל תאמר שאיסור להרוג עוֹבֵר הוא לא ש"ד רק איסור מוז"ל, כאילו אמרת לו שהאיסור של להרוג

אלפים ושני רבבות, הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחת, והיתה אשה מעוברת ביניהם וראוים להשלים, ונבח בה כלב והפילה, נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל".

ולסיום נביא איך חז"ל הסתכלו על חומר גרם הריגת עובר (ב"ק פג ע"ב):
 "דריש ר' דוסתנאי דמן בירי ובנוחה יאמר שובה ה' ריבבות אלפי ישראל ללמדך שאין שכינה שורה על ישראל פחות משני

(י) הכר נא למי החותמת

בראשית (לה כה):

הכר נא למי החותמת", וברש"י: "הכר את בוראך ואל תאבד שלש נפשות".

ורואים מכאן שצעקת תמר שיהודה

לא יהרוג אותה לא היתה רק עליה, אלא גם על העופרים. וא"כ כיון שאנו יודעים שיסוד הגאולה ומשיח תלוי בפרשת יהודה ותמר כמו שאמרו חז"ל, א"כ יש לנו טענה נוספת לצעוק על כל אלו שטועים ומורים להתיר הריגת עופרים, כל זמן שאין סכנת נפשות.

הכר נא למי החותמת, מי אלו העופרים, מי אלו אשר יש להם חותם א-להים, הם חותמו של הקב"ה, וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין לו ע"ה): "ומלך מלכי המלכים טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אדם דומה לחבירו לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם". ואם ח"ו הורגין את העופר, הורגים חותמו של זה שכל העולם נברא בשבילו, וזה שנאמר הכר נא למי החותמת. הכר נא את בוראך ואל תאבד אלפי נפשות. ואל תאבד חותמו של הקב"ה.

(יא) דברי הזוהר הקדוש

על העונשים החמורים על גרם הריגת
עוברים, והגאולה בא בזמן שלא הורגין
עוברים אף שהדבר כרוך במסירות נפש

מאן דקטיל עוברא במעֶהא דאֶתְתָּא, כֵּל
שָׁכֵן לְבַתְרָא. וּבְזָכוּתָא דָּא נִפְקֵי יִשְׂרָאֵל
מִן גְּלוּתָא".

תרגום: מי שהורג בנו, העובר שאשתו
מתעברת, וגרם להורגו
במעיה, שסותר בנין של הקב"ה
ואומנות שלו, יש מי שהורג בן אדם,
וזה הורג בנו. שלשה רעות עושה, שכל
העולם אינו יכול לסבלו, ועל זה העולם
מתמוגג לאט לאט בלי שיודעים,
והקב"ה מסתלק מן העולם וחרב ורעב
וידבר (יבמות קיד ע"ג) באים לעולם, ואלו הם
[הג' רעות]: הורג בנו, סתר בנין של המלך,
דוחא השכינה שהולכת ומשוטטת
בעולם ולא מוצא מנוחה, ועל זה רוח
הקודש בוכה, והעולם נידון בכל אלו
הדינים. ויי לבן אדם זה, ויי לו, טוב
היה שלא היה נברא בעולם. זכאים הם
ישראל דאף על פי שהיו בגלות מצרים
נשמרו מכל אלו שלשה, מנדה מגויה
ומלהרוג הזרע [היינו העובר] והשתדלו
בפרהסיא בפרו ורבו, [ל"ד אלא כמ"ש בש"ך
(יו"ד סי' קנ"ז ס"ק יד)] שאע"פ שנגזרה הגזרה

זוהר (שמות ג ע"ג): "מאן דקטיל בנוי,
ההוא עוברא דמתעברא אתתיה,
וגרים לקטלא ליה במעֶהא, דסתיר
בניינא דקודשא בריך הוא ואומנוֹתָא
דיליה. אית מאן דקטיל בר נש. והאי
קטיל בנוי. תלתא בישין עביד דכל
עלמא לא יכיל למסבל, ועל דא עלמא
מתמוגגא זעיר זעיר, ולא ידיע, וקודשא
ברוך הוא אסתלק מעלמא, וחרבא
וכפנא ומוֹתְנָא אתיין על עלמא. ואלין
אינון: קטיל בנוי, סתיר בניינא דמלכא.
דחיא שכינתא, דאזלא ומשטטא
בעלמא, ולא אשכחת נייחא. ועל דא
אלין, רוחא דקודשא בכיה. ועלמא
אתדן בכל הני דינין. ווי לההוא בר נש,
ווי ליה, טב ליה דלא יתברי בעלמא.

"זכאין אינון יִשְׂרָאֵל, דאף על גב
דהוּוּ בגלותא דמצרים,
אסתמרו מפל הני תלתא, מנדה, ומבֹת
אל נכר, ומקטול זרעא, ואשתדלו
בפרהסיא בפריה ורביה. דאף על גב
דגזרה אתגזרת (שמות יד) כל הבן הילוד
היאורה תשליכוהו, לא אשתכח ביניהון

כל הבן היאורה תשליכוהו, לא נמצא ביניהם מי שהורג עובר במעי האשה, כל שכן לאחר שנולד, ובזכות זה יצאו ישראל מן הגלות.

מי שקורא שם כל דברי הזוהר יותר באריכות, על שלשה

עבירות, נדה, בת אל נכר, וגרם הריגת עובר (שהועתק כאן), רואה שהעבירה הכי חמורה והעונשים הכי חמורים בג' עבירות האלו הוא גרם הריגת עובר, ונמצא שגרם הריגת עובר הוא יותר חמור מלבא על נדה או גויה.

(יב) השכר הגדול למציל

עוברים

וכיון שלפי המציאות של היום. אחד מסיכונים הגבוהים של הריגת עוברים הוא הפסק הנורא של קצת רבנים שהפקירו דמם של עוברים, וכתבו שאין עליהם דין נפש וההורגם אינו בכלל שפיכת דמים ר"ל וצירפו גם ענין של גרמא, על כן כל מי שמסייע להפיץ קונטרס זה, להסביר לכל העולם שהריגת עובר הוא שפיכת דמים, כולל הורג בגרמא, ולא הותר רק במקום סכנת נפשות של האם, ואין שום נפקא מינה אם גוי עושה זה או יהודי, בודאי הוא בכלל מציל אלפי נפשות מישראל, ויש לו זכות להנצל הוא וזרעו ממיתות משונות ומכל נגע ופגע, "וכל המציל נפש אחת מישראל כאילו מציל עולם מלא", ועוברים כלולים בזה. ועל אחת כמה וכמה המציל אלפי נפשות.

סוטה (י"ט"ז): "יהודה שקידש שם שמים בפרהסיה, זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה, כיון שהודה ואמר (בראשית לח טו) צדקה ממני, יצאה בת קול ואמרה, אתה הצלת תמר ושני בניה מן האור, חייך שאני מציל בזכותך ג' מבניך מן האור, מאן נינהו חנניה מישאל ועזריה".

ורואים מזה שבתוך מצות הצלת נפשות כלול גם כן הצלת עוברים, שהרי שני בניה של תמר היו עוברים. והשכר בזה שיצילו אותו ואת בניו לדורות מן המיתה.

וא"כ מי שרוצה להיות לו זכות להנצל מכל פגע ופיגוע ושאר מיתות משונות, יטפל בהצלת נפשות ובכלל זה בהצלת עוברים.

נגמר מהדורה ראשונה, יג סיון תשנ"ט.

נגמר בעה"ת מהדורא שניה עם ההגהות של אחי הרב יחיאל שליט"א, עמנואל כו מרחשון תש"ס.

נגמר בעה"ת מהדורא רביעית, נר ז' של חנוכה, עמנואל - בית המדרש "תועה בשדה", שבשער מחנה חורון בפאתי שכם.